

УДК 377.3:331.548

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ

Наталія Ваніна,

*кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник відділу виховання і
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-8310-5139>
e-mail: nvanina.science@gmail.com*

Анотація. У статті досліджується проблема професійного самовизначення здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, що є важливим чинником їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Розглядаються критерії оцінки соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи та їхній вплив на формування стратегій професійного розвитку молоді. Аналізуються кількісні та якісні показники ефективності профорієнтаційних заходів, що сприяють підвищенню рівня обізнаності та усвідомленості вибору професії. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення системи професійної орієнтації та підвищення її ефективності в сучасних соціально-економічних умовах.

Ключові слова: здобувачі професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, критерії, показники, соціально-педагогічна ефективність, профорієнтаційна робота.

CRITERIA AND INDICATORS FOR ASSESSING THE SOCIAL AND PEDAGOGICAL EFFECTIVENESS OF CAREER GUIDANCE WORK WITH STUDENTS

Natalia Vanina,

*PhD, Associate Professor, Researcher of the
Department of Education and Professional
Career of the Institute of Vocational Education of
the NAES of Ukraine*

Abstract. The article examines the problem of professional self-determination of students of vocational (vocational-technical) and professional higher education, which is an important factor in their competitiveness in the labor market. The criteria for assessing the socio-pedagogical effectiveness of career guidance work and their impact on the formation of strategies for the professional development of young people are considered. Quantitative and qualitative indicators of the effectiveness of career guidance activities that contribute to raising awareness and consciousness of career choice are analyzed. The obtained results can be used to improve the system of vocational guidance and increase its effectiveness in the current socio-economic conditions.

Keywords: applicants for vocational (vocational-technical) and professional higher education, criteria, indicators, socio-pedagogical effectiveness, career guidance.

У сучасному суспільстві професійне самовизначення зі здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти є важливим етапом життєвого шляху особистості, який визначає її подальший розвиток, конкурентоспроможність на ринку праці та рівень задоволеності професійною діяльністю. В умовах швидких соціально-економічних змін, диджиталізації та трансформації ринку праці особливого значення набуває оцінка ефективності профорієнтаційної роботи, яка дозволяє визначити ступінь відповідності вибраного напрямку діяльності індивідуальним можливостям та потребам особистості, а також вимогам сучасного суспільства та економіки.

Метою дослідження є аналіз основних критеріїв оцінки ефективності професійного самовизначення здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, їх систематизація та визначення ролі у формуванні стратегії професійного розвитку. Для досягнення цієї мети використовуються методи аналізу наукової літератури, порівняльний аналіз, систематизація та узагальнення. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення системи професійної орієнтації, розробки програм кар'єрного консультування та підвищення ефективності процесу професійного самовизначення здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти та молодих фахівців.

Традиційно в науковій літературі як головну характеристику будь-якого керованого і спостережуваного процесу розглядають його ефективність. Критерії оцінюють результат процесу. Для оцінки соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи зі здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти необхідно постійно вивчати, аналізувати й оцінювати результати проведеної роботи, визначаючи ступінь успішності досліджуваного процесу.

Однак, незважаючи на *досить велику кількість наукових праць* з цієї проблеми, про ефективність самої профорієнтації часто замовчують. Пов'язано це і з тим, що прогнозувати результат річ досить невдячна, а по-друге, автори часто використовують миттєві критерії ефективності, зрештою, кожен сам вершить свою долю. У результаті ми стикаємося з тим, що будь-яка людина, озброївшись методикою якогось автора, може стати профконсультантом і вести роботу з підростаючим поколінням. Визначити ефективність тієї чи іншої методики, якщо це не стандартизований тест, досить складно. В одних умовах вона працює, в інших ні. У результаті оцінка ефективності просто не проводиться, тому що критеріїв ефективності профорієнтаційної роботи немає.

Коротко визначимо передумови, які дозволили б максимально точно визначити ефективність проведеної профорієнтаційної роботи:

- простота застосування критеріїв;
- структурованість і цілісність інструментарію;
- критерії можна застосувати тут і зараз;
- критерії ефективності відносяться до профконсультації, як до процесу і не оцінюють кожен метод окремо.

Нам видається, що бальними оцінками не можна оперувати як точними числами і видавати порівняння результатів дослідження за бальними оцінками за суворий математичний доказ ефективності профорієнтаційної роботи. Водночас правильне, доцільне застосування статистичних методів опрацювання даних соціально-педагогічних досліджень дає змогу надавати висновкам, що впливають із результатів експерименту, більшої наукової достовірності та цінності, адже вони відображають дійсні, об'єктивні властивості досліджуваного соціально-педагогічного явища.

Для застосування статистичних методів опрацювання результатів дослідження треба підготувати опис досліджуваного явища для математичного аналізу: виокремити й чітко визначити величини, що

характеризують освітній процес, і встановити способи їх вимірювання. При цьому йдеться не про ефективність освітнього процесу взагалі, а про ефективність окремих сторін цього процесу.

На вибір емпіричних індикаторів впливає багато чинників, тому сам процес не піддається алгоритмізації. Емпіричне дослідження спрямоване безпосередньо на об'єкт, що вивчається. При цьому використовуються такі прийоми та засоби як порівняння, спостереження, вимірювання, експеримент, аналіз, індукція (Дубасенюк, 2010). Емпірична інтерпретація залежить від складності об'єкта дослідження, обсягу нагромаджених наукових знань, ступеня розробленості процедур аналізу об'єкта і, зрештою, здібностей самого дослідника.

Процедура розроблення критеріїв включає щонайменше два етапи. Перший – побудова сітки емпіричних характеристик об'єкта – передбачає максимальне розгортання теоретичного поняття. Тут важливо за певними критеріями виокремити суттєві властивості поняття, цілісно розглянути всі його найважливіші компоненти. На емпіричну інтерпретацію поняття впливає багато чинників, серед яких насамперед треба виокремити предмет дослідження. Другий етап полягає у виборі значущих показників, або індикаторів. Індикатори – головні системоутворювальні ознаки. Вони мають репрезентативно представляти решту ознак як найголовніші елементи системи аналізованого поняття.

Для оцінки соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти нами виокремлено критерії, які об'єднано за групами, табл. 1.

Відповідно до виокремлених критеріїв, нами було визначено кількісні та якісні показники ефективності. Основним кількісним показником ефективності є співвідношення кількості здобувачів освіти за кожним з критеріїв до та після проведеної профорієнтаційної роботи.

Соціально-педагогічну ефективність профорієнтаційної роботи зі здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти доводить збільшення кількості учнів, які обрали професію (одну або кілька), збільшення кількості учнів з високим рівнем знань про професію, збільшення кількості учнів, які обрали професію у зв'язку з власними інтересами та здібностями.

Таблиця 1

Оцінка соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти

<i>Критерій</i>	<i>Оцінювані показники</i>
Вибір професії	– вибір професії зроблено – здобувач обирає між 2-3 професіями – вибір професії не зроблено
Рівень знань про професію	– високий рівень знань (знає суть професії, вимоги, протипоказання, освітні заклади, рівень освіти, іспити) – середній рівень знань (знає суть професії, її вимоги, але не знає навчальні заклади або знає лише загальну інформацію) – низький рівень знань (не знає практично нічого про професію та освітні заклади)
Причина вибору професії	– професія цікава самому здобувачу освіти, подобається займатися цією справою – головне – престиж професії, її висока оплачуваність, інтерес не обов'язковий – вибір професії за порадою або прикладом батьків

Безумовно визначений набір показників-індикаторів не тільки може розширюватись, доповнюватись, а й це слід зробити, особливо виходячи з пріоритетності впливу першого критерію на пом'якшення професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці. Так, в ході аналізу та відбору показників-індикаторів, через відсутність статистичної та відомчої звітності, не було можливості врахувати зміст профорієнтаційних заходів, які проводяться для учнівської молоді. На які професії повинні бути направлені профорієнтаційні заходи? Відповідь однозначна – на ті, які користуються попитом на сучасному ринку праці і мають перспективу – гарантують людині сталу зайнятість в майбутньому (Рибалко, 2010).

Для повнішої оцінки ефективності соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи зі здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, автором було виділено такі додаткові показники: кількість здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, які

проконсультувалися за час дослідження; кількість учнів, які дотримувалися рекомендацій соціального педагога. Ці показники допоможуть визначити ступінь зацікавленості здобувачів освіти у їхньому професійному самовизначенні.

Крім кількісних показників соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи зі здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти необхідно підтвердити і якісні зміни. У зв'язку з цим ми виокремили якісніші показники ефективності моделі. Такими показниками є:

- поява нових ціннісних орієнтацій і смислів у виборі професії (або зміцнення наявних), тобто зміна або зміцнення причин вибору здобувачем освіти тієї чи іншої професії. Наприклад, якщо спочатку учень хотів здобути ту чи іншу професію, виходячи лише з бажання його батьків, а після проведення профорієнтаційних робіт вирішив підібрати собі професію, що відповідає його інтересам і здібностям, то в цьому випадку можна судити про ефективність проведеної роботи;

- формування внутрішньої готовності самостійно здійснювати вибір. Про ефективності профорієнтаційної роботи зі здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти свідчить прояв активності та самостійності старшокласників у діяльності з професійного самовизначення;

- готовність працювати спільно із соціальним педагогом у процесі професійного самовизначення. Соціальний педагог насамперед виховує вміння не падати духом, навчає самостійно знаходити вихід зі складної ситуації, формує людину, особливо молодого віку, як особистість, здатну впоратися з психологічними та соціальними негараздами (КВПУ-14 (2025)).

Будь-яка взаємодія буде ефективною, тільки якщо є зворотний зв'язок. Це стосується і профорієнтації. Якщо здобувачі освіти беруть активну участь у тренінгах, ставлять соціальному педагогу запитання, виконують його завдання, тобто виражають свою готовність працювати з ним і зацікавленість у професійному самовизначенні, – це є доказом ефективності профорієнтаційної роботи зі здобувачами професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Необхідно зазначити, що зазначені критерії та показники оцінки соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи зачіпає лише той період професійної орієнтації здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, коли вони перебувають в освітньому закладі та не включає їх супроводу після випуску з нього. У зв'язку з цим, неможливо оцінити реальний ефект проведених профорієнтаційних робіт. Проте навіть просте підвищення рівня знань учнів про обрану професію та власне вибір конкретної

професії вже свідчить про соціально-педагогічну профорієнтаційної роботи з майбутніми фахівцями.

Список посилань

Дубасенюк, О. А. (2010). Наукові засади професійно-педагогічної підготовки студентів. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (15, Ч. 1), 3–8. ГНПУ ім. О. Довженка.

Рибалко, В. М. (2010). Основні підходи до визначення критеріїв оцінювання ефективності профорієнтаційної роботи Донецької обласної служби зайнятості. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 2(3), 146–149.

КВПУ-14. (2025). Сторінка соціального педагога. *Краматорське вище професійне училище №14*. <http://www.kvpu-14.dn.ua/uk/%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0.html>

— 90 —

УДК 377.04:005.966-027.561

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ Й КОНСУЛЬТУВАННЯ З КАР'ЄРНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Інна Гриценюк,

кандидат педагогічних наук, доцент, старший
науковий співробітник відділу виховання і
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України,

<https://orcid.org/0000-0003-0317-3620>

e-mail: grihenokinka@ukr.net

Анотація. Розглядаються концептуальні засади професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів фахової передвищої освіти, що ґрунтуються на психологічних, педагогічних теоріях і теоріях розвитку кар'єри. Вони допомагають студентам зробити усвідомлений вибір професії, узгодити навички, інтереси та